РЕЦЕНЗІЯ
доктора юридичних наук, професора кафедри конституційного права Національного університету «Одеська юридична академія» Мішиної Н.В. на монографію Кравцової З.С. «Конституційно-правові засади організації і здійснення державної влади в Україні»

DOI:10.32782/NP.2020.1.30

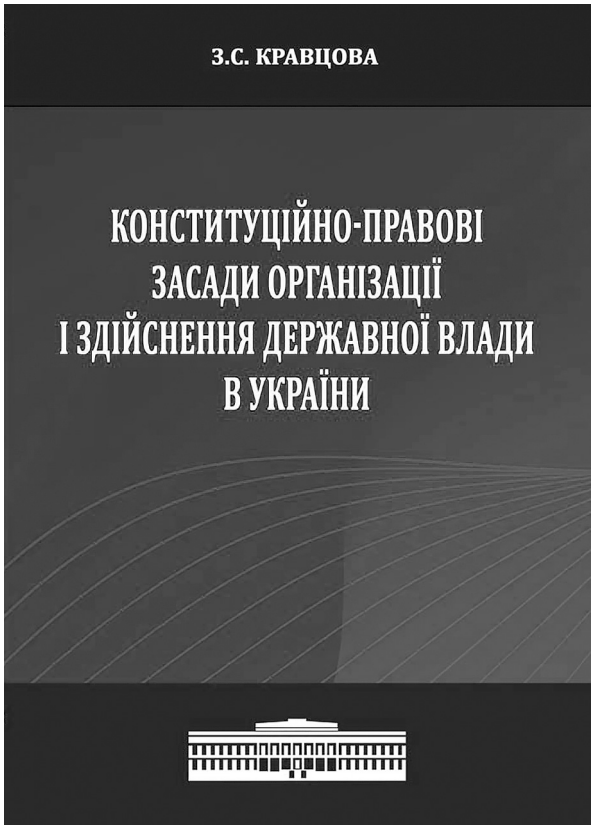

Ситуація у вітчизняній юридичній науці змінилася на краще після виходу нової монографії Кравцової Зоріни «**Конституційно-правові засади організації і здійснення державної влади в Україні».** У цій ґрунтовній науковій роботі на порядок денний ставляться складні і важливі питання для конституційного права, зміст якої, безперечно, поглиблює теоретичні знання у цьому напрямку. Не викликає сумніву той факт, що монографія є новим, комплексним конституційно-правовим дослідженням, у якому системно розглянуто теоретичні та практичні аспекти конституційно-правових засад організації та функціонування державної влади в Україні, є своєчасним та важливим внеском як для розвитку конституційно-правової науки, так і конституційної практики.

Архітектоніка монографічної роботи логічна і дає змогу системно, ґрунтовно розкрити тему, чітко провести цілісну концепцію монографії. Чітко визначені об'єкт і предмет дослідження, його мета і завдання. Методологічною основою монографічного дослідження Кравцової З.С. є система загальних світоглядних методологічних принципів (діалектичний, історичний, детерміністичний та ін.) і спеціальних юридичних методів наукових досліджень, сформованих на засадах постпозитивізму та спрямованих на всебічне пізнання правозахисного, правотворчого та правозастосовного потенціалу державної влади, стану й перспектив унормування конституційних основ організації і здійснення державної влади в Україні та досягнення мети і задач цієї роботи.

Аналізуючи зміст і основні ідеї монографічного дослідження, зазначимо, що з цими завданнями З.С. Кравцова справилася успішно.

Водночас, З. Кравцова у своїй монографії не перекреслює всі попередні напрацювання вчених-конституціоналістів, присвячені державній владі в Україні. У роботі

аналізуються та систематизуються думки вітчизняних учених щодо конституційно-правових засад державної влади в Україні таких, як В. Авер'янов, М. Баймуратов, О. Батанов, Ф. Веніславський, А. Георгіца, Б. Калиновський, М. Козюбра, В. Колісник, А. Колодій, В. Лемак, О. Лотюк, О. Марцеляк, Н. Мяловицька, Є. Назаренко, Н. Оніщенко, В. Опришко, Н. Плахотнюк, В. Погорілко, І. Процюк, С. Серьогіна, О. Скакун, В. Скрипнюк, О. Скрипнюк, Ю. Стасюк, Ю. Тодика, В. Федоренко, М. Цвік, Т. Чехович, В. Шаповал, В. Шатіло, Ю. Шемшученко та ін.

Не менш важливим сегментом джерельної бази наукової розвідки З. Кравцової у дослідженні теоретичних та практичних аспектів конституційно-правових засад державної влади стали роботи таких зарубіжних учених: Р. Агранофф, Т. Адорно, Дж. Барбер, В. Бернхем, Дж. Блум, Р. Броді, Ч. Вайз, А. Валанзуала, С. Валанзуала, Л. Готроп, Д. Л. Горовіц, М. Дебре, А. Демішель, М. Дюверже, Б. Ларрі, Х. Дж. Лінц, С. Лорті, Х. Меллер, С. Мілкіс, Р. Нойштадт, Л. Ольсон, Т. Петерсон, М. Пікемаль, Ф. Платон, С. Сковронек, М. Стукі, С. Хесс, С. Холмс, П. Шейн, А. Шлезінгер, М. Шугарт та ін.

Заслуговує на увагу те, що авторка запропонувала шлях вирішення однієї із актуальних проблем функціонування механізму держави, здійснення державної влади в Україні, шляхом уточнення змісту поняття форма правління, та більш чіткого її визначення в Основному Законі України.

Кравцова З.С. у межах дослідження співвідносить поняття «державна влада» і публічна влада», як наслідок, приходить до висновку, що державна влада із публічною співвідносяться як частина і ціле, і зазначає, що видів публічної влади є два, державна влада та муніципальна влада. При цьому, в такому контексті дані особливості авторка вбачає справедливими, оскільки муніципальна влада, спрямована на реалізацію місцевого самоврядування, і вирішує не загальносуспільні, а спільні для певної територіальної громади проблеми; при цьому володіє самостійністю та незалежністю, в межах, визначених Конституцією України.

Авторкою зосереджено увагу на конституційних основах державної влади в Україні, що виявляються у базових принципах, закріплених у розділі І Конституції України, а саме закріпленні республіканської форми правління, визначення джерелом влади в Україні народу України, запровадженні принципу поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, принципу законності, що визначає режим функціонування системи державної влади в Україні.

Цікавим є й пункт монографії З. Кравцової, в якому комплексно досліджено генезис організаційно-правових засад державної влади в Україні від часів Русі до незалежності України 1991 року та показано історичні здобутки української нації, боротьбу за незалежність, а також можливість використати власний історичний досвід державності у процесі здійснення конституційної, адміністративно-територіальної та муніципальної реформ у нашій державі.

Узагальнення різних теоретико-методологічних підходів вітчизняних і зарубіжних науковців, дозволили З. Кравцовій розібратися в термінологічній плутанині, що виникла, у зв'язку із різними підходами до тлумачення термінів «засада», «основа», «принцип». Вченою з'ясовано, що саме «засада» є терміном, що позначає поняття більш широке, яке охоплює принципи (вихідні, головні положення), основи світогляду, правила поведінки. «Основою» є певна сукупність принципів, які згруповані в контексті розглядуваного об'єкту. Принцип вужчим, чітко визначеним положенням (ідеєю), що лежить в основі того чи іншого правового явища, діяльності тих чи інших суб'єктів правовідносин.

Варто підкреслили, що в монографічній роботі З. Кравцова проаналізувала конституційно-правове закріплення засад організації та здійснення державної влади у державах-учасницях Європейського Союзу. Автором здійснено аналіз конституційних норм, щодо організації та здійснення державної влади у державах-учасницях ЄС та пошук шляхів запровадження досвіду країн-членів ЄС у процесі вдосконалення організації та здійснення державної влади в Україні.

У межах окремого розділу Кравцова З.С. розкрила сутність територіальної основи організації та здійснення держаної влади в Україні, висвітлила сучасний стан територіальної організації державної влади та особливості конституційно-правової регламентацію системи адміністративно-територіального устрою. Зокрема, вчена обґрунтувала пропозиції щодо оптимізації територіальної основи організації державної та місцевої влади, а також визначила перспективи децентралізації влади в Україні на основі власного досвіду та практик зарубіжних країн. Автор відстоює позицію, що раціонально закріплений територіальний устрій держави є необхідною умовою сталого розвитку території та запорукою ефективності влади. Кравцова З.С. пропонує продовжити процес децентралізації влади, так як є позитивні приклади ефективної роботи територіальних громад, і вважає, що головним завданням є наблизити людину до суб'єктів надання законодавчо закріплених благ та потреб, тобто прав і свобод людини.

У монографічній роботі аналізуються основні підходи у науковій літературі й погляди вітчизняних та зарубіжних правників-державознаців до поняття легітимації державної влади, з'ясовується зміст і сутність легітимації державної влади як комплексного конституційно-правового явища через розкриття складових системних елементів. Підтримуємо думку вченої, що для формування державної влади важливим питанням є забезпечення такої її властивості, як легітимація, відсутність якої призводить до її невизнання та, як наслідок, несприйняття суспільством будь-яких рішень, що приймаються. Вчена акцентує увагу на тому, що наявність довіри і підтримки з боку суспільства є засадничим фактором, який стверджує державну владу як дієвий та стабільний механізм як у внутрішніх відносинах країни, так і зовні.

Зокрема, Кравцова З.С. виділила особливості засад легітимації державної влади у конституційно-правовому значенні. Так, на думку автора, легітимація при формуванні органів державної влади має комплексний, перманентний, двосторонній, юридично закріплений характер між владою та народом. Як результат, легітимність процедури формування має бути підтверджена інститутами громадянського суспільства, державою та міжнародними інституціями та забезпечує правосуб'єктність органів та посадових осіб державної влади. При порушенні конституційних засад формування має бути передбачена реальна юридично закріплена відповідальність, включаючи і конституційно-правову.

Окремо в монографії Кравцова З.С. зазначає, що в українській юридичній науці сьогодні не існує єдиної думки щодо класифікації гарантій державної влади та виділення певних критеріїв такої класифікації. Таким чином, авторкою опрацьовано значний обсяг матеріалу, на основі такого аналізу запропоновано систему гарантій державної влади класифікувати на загальні, що забезпечують функціонування та розвиток суспільства, та юридичні, які закріплені у нормативно-правових актах і встановлюють права та обов'язки суб'єктів правовідносин у сфері здійснення державної влади, а також закладають механізм їхньої відповідальності, матеріально-фінансові та кадрові засади функціонування. Підкреслимо, авторкою з'ясовано, що система гарантій державної влади є складною й чітко невизначеною, а тому вимагає подальшого наукового дослідження, адже гарантії – це передумови існування ефективної системи державної влади. Здійснено розгляд гарантій державної влади з позицій системного підходу. Підтримуємо позицію вченої, що недостатньо на конституційно-правовому рівні закріпити гарантії здійснення державної влади, а необхідно створити умови їх реального втілення, що забезпечить ефективність і легітимність державної влади. Зазначається думка, що всі гарантії знаходяться у взаємній залежності, доповнюють одна одну і діють як єдиний механізм, що забезпечує стабільність та демократичність державної влади в Україні.

Авторка також дослідила теоретичні, правові та практичні основи громадського контролю за здійсненням державної влади в Україні, а також розкрила сучасні наукові дослідження взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади України й визначення правових форм

взаємодії інститутів громадянського суспільства з державною владою в Україні. Опрацьовано як законодавство, так і практичні аспекти виконання законів, які розширили предмет, зміст і межі громадського контролю за діяльністю держави та її органів, Кравцовою З.С. визначено, що обов'язковою засадою ефективної співпраці та умовою налагодження ефективної взаємодії між державою і громадянським суспільством має стати розуміння обома сторонами своєї рівноправності та відповідальності в управлінні суспільними та державними справами.

Сильною стороною монографічного дослідження не лише її теоретико-методологічна серцевина, а й практично-прикладна складова. Так, ученою запропоновано прийняти закон «Про громадські об'єднання в Україні», в якому було б визначено основні засади створення та функціонування об'єднань громадян, які ставлять за мету реалізацію громадянами України своїх конституційних прав і свобод у здійсненні громадського контролю за діяльністю органів державної влади.

Переважна більшість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у монографії Кравцової З.С., належним чином обґрунтована. Досягнення цих результатів стало можливим завдяки вдалому використанню авторкою різноманітного комплексу методологічних прийомів і засобів, що дозволило достатньо повно і несуперечливо розкрити конституційно-правові засади державної влади в Україні.

На наше переконання, монографічне дослідження З. Кравцової «**Конституційно-правові засади організації і здійснення державної влади в Україні**» є цікавим, змістовним і корисним не лише для науковців конституціоналістів, а також для органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, покликаних налагодити конструктивний діалог між державою та громадянським суспільством в інтересах утвердження та захисту прав і свобод громадян.